

Upravljanje velikih zveri v Sloveniji

Management of Large Carnivores in Slovenia

Matej BARTOL¹, Matija STERGAR²

Izvleček:

Bartol, M., Stergar, M.: Upravljanje velikih zveri v Sloveniji; Gozdarski vestnik, 77/2019, št. 9. V slovenščini z izvlečkom v angleščini, cit. lit. 24. Prevod Breda Misja, jezikovni pregled slovenskega besedila Marjetka Šivic.

Slovenija ima bogate izkušnje s trajnostnim upravljanjem in varstvom populacij velikih zveri, zato marsikje v svetu velja za zgled na področju upravljanja populacij medveda, volka in risa. V preteklosti sta bili pri nas populaciji volka in medveda že na robu izumrtja, ris pa je bil celo iztrebljen. Zdaj ris ponovno poseljuje slovenske gozdove, populaciji medveda in volka pa se v zadnjem desetletju (pre)hitro krepi in že dolgo nista bili v tako ugodnem stanju. Medveda in volka danes pri nas še najbolj ogroža razhajanje mnenj v družbi – na eni strani zagovorniki popolne zaščite vsakega osebk, na drugi pa zagovorniki (vsaj lokalnega) iztrebljenja zveri. To zelo ovira strokovno upravljanje populacij, k nastanku takšnega stanja pa je zagotovo svoj delež prispevala zastara evropska naravovarstvena zakonodaja. Zato bi moral biti glavni izziv upravljavcev posodobitev evropske zakonodaje, s pomočjo katere bi bilo mogoče pri ljudeh, ki živijo na območju prisotnosti velikih zveri, ohraniti določeno raven strpnosti do zveri ter uravnati številčnost velikih zveri v mejah, ki še omogočajo ugodno stanje populacij, obenem pa so sprejemljive tudi za ljudi, ki z velikimi zvermi sobivajo.

Ključne besede: rjavi medved, volk, upravljanje, populacija, velike zveri, konflikti, odstrel, Zavod za gozdove Slovenije, Direktiva o habitatih

Abstract:

Bartol, M., Stergar, M.: Management of Large Carnivores in Slovenia; Gozdarski vestnik (Professional Journal of Forestry), 77/2019, vol 9. In Slovenian, abstract in English, lit. quot. 24. Translated by Breda Misja, proofreading of the Slovenian text Marjetka Šivic.

Slovenia has rich experiences with sustainable management and protection of populations of large carnivores; therefore, it is regarded as a model in the field of management of the brown bear, wolf and lynx populations in many places worldwide. In the past, wolf and bear populations in Slovenia were at the brink of extinction, and the lynx was extinct. Presently the lynx is populating Slovenian forests again, and the bear and wolf populations are strengthening (too) quickly in the current decade and have not been in such a favorable condition for a long time. In Slovenia, a polarized opinion in the society represents the greatest danger for the bear and wolf – there are proponents of absolute protection of every single specimen on one hand and proponents of (at least local) extinction of carnivores on the other. This represents a major obstacle for professional management of populations; also out-of-date European environmental legislation has contributed its share to the emergence of such state. Thus, the managers' main challenge should be the updating of the European legislation, with whose help it would be possible to preserve a certain level of tolerance towards the large carnivores with the people living in the areas where they are present and to regulate the numbers of large carnivores in the limits which still enable favorable condition of the populations and are at the same time acceptable for the people who coexist with large carnivores.

Key words: brown bear, wolf, management, population, large carnivores, conflicts, cull, Slovenia Forest Service, Habitats Directive

¹ M. B., Zavod za gozdove Slovenije, Večna pot 2, SI-1000 Ljubljana, Slovenija. matej.bartol@zgs.si

² Dr. M. S., Zavod za gozdove Slovenije, Vodja službe za lovsko načrtovanje, Večna pot 2, SI-1000 Ljubljana, Slovenija. matija.stergar@zgs.si

1 ZGODOVINSKI RAZVOJ POPULACIJ VELIKIH ZVERI IN NJIHOVEGA UPRAVLJANJA

Velike zveri spadajo med tiste prostoživeče živali, ki jih je človek skozi zgodovino najbolj preganjal in zatiral. Človek se jih je bal, povzročale so škodo na domačih živalih in pridelkih, bile pa so tudi njegov tekmeč pri lovu divjadi, zaradi česar so jih ljudje pogosto obravnavali kot škodljivce.

Sistematično zatiranje velikih zveri se je v našem prostoru začelo v času Marije Terezije, ko so oblasti začele izplačevati denarne nagrade za uplenjene velike zveri. Pri nas so se razmere za velike zveri dodatno poslabšale po t.i. marčni revoluciji oz. zemljiški odvezi leta 1848, ko so kmetje postali lastniki zemlje. Poleg tega, da so s tem dobili tudi pravico do lova, so pridobili še večjo motivacijo do iztrebljanja živalskih vrst, ki so jih dojemali kot škodljive. V tistem času so bile plenske vrste velikih zveri na območju zdajšnje Slovenije zelo zdesetkane (srnjad) ali pa domala iztrebljene (jelenjad, divji prašič). Na prelomu iz 19. v 20. stoletje je ris pri nas izumrl, na robu izumrtja sta bila tudi volk in medved. Slednji je preživel predvsem po zaslugi veleposestnikov, ki so ga na svojih posestvih varovali kot zanimivo vrsto trofejne divjadi. Najprej je medveda v drugi polovici 19. stoletja na svojih kočevskih posestvih zavaroval knez Auersperg, njegovemu zgledu pa so sledili drugi veleposestniki (Erhatic Širnik, 2004).

Konec 19. stoletja je postal volk v avstro-ogrski monarhiji, katere del je bilo tudi naše ozemlje, tako redek, da je država prenehala izplačevati nagrade za pokončevanje volkov. Ob koncu prve svetovne vojne se je pri nas številčnost volkov ponovno povečala, zato se je intenzivno preganjanje volkov nadaljevalo. Že leta 1923 je bil v Kočevju ustanovljen Odbor za pokončevanje volkov (Adamič in sod., 1998). Za uplenjene volkove so še dolgo po drugi svetovni vojni (do leta 1973) izplačevali visoke nagrade (Jonozovič, 2003). Volkove so pobijali na različne načine; poleg lova s puško so jim nastavliali pasti, jih zastrupljali in pobijali njihove mladiče v brlogih. V začetku 70-ih letih 20. stoletja je bila pri nas volčja populacija ponovno tik pred izginotjem; ohranila naj bi se le dva volčja tropa (Adamič in sod., 2004).

Obenem se je v 70-ih letih 20. stoletja postopoma začelo spreminjati dojemanje vloge velikih zveri v naravi. V srednji Evropi so se začeli programi za ponovno naselitev risa, naravovarstvena zavest pa je začela prodirati tudi k nam, najprej v lovske kroge. Populacije vseh treh velikih zveri so se pri nas začele postopoma krepiti. Leta 1973 so lovci v Sloveniji ponovno naselili risa, volka pa so na območju Slovenije (prav tako lovci) postopoma zavarovali – leta 1974 na Kočevskem, leta 1976 na Snežniku, leta 1991 pa na območju celotne Slovenije (Jonozovič, 2003). Država je velike zveri zavarovala leta 1993 z *Uredbo o zavarovanju redkih in ogroženih vrst*. Leta 1999 je Slovenija ratificirala Bernsko konvencijo, s katero se je na mednarodni ravni zavezala k varstvu velikih zveri in njihovih habitatov, ter Washingtonsko konvencijo (CITES), ki je uveljavila strog nadzor nad trgovanjem z osebki zavarovanih vrst in njihovimi deli (Strategija ohranjanja ...).

Z vstopom v Evropsko unijo leta 2004 se je Slovenija zavezala k spoštovanju evropske naravovarstvene zakonodaje. Velike zveri znotraj EU varuje *Direktiva o habitatih* (92/43/EGS), ki za medveda, volka in risa določa strogo varstvo, opredeljuje pa tudi izjeme, ki v določenih okoliščinah dopuščajo poseganje v populacije (npr. z odstrelom). Te lahko država uporabi le pod strogimi pogoji: če ni druge zadovoljive možnosti in če odstopanje od popolnega zavarovanja ne škoduje vzdrževanju ugodnega stanja ohranjenosti populacij zavarovane vrste.

2 RAZVOJ UPRAVLJANJA POPULACIJ VELIKIH ZVERI SKOZI PRIZMO DELOVANJA ZAVODA ZA GOZDOVE SLOVENIJE

V 90-ih letih 20. stoletja je postajalo z zakonodajo in mednarodnimi dogovori upravljanje populacij velikih zveri čedalje bolj urejeno in sistematično. Od osamosvojitve Slovenije leta 1991 do leta 2004 je upravljanje velikih zveri spadalo pod ministrstvo, ki je bilo pristojno za kmetijski in gozdarski resor. Po vstopu Slovenije v EU pa je upravljanje postalo pristojnost ministrstva, odgovornega za okolje. Tako je tudi dandanes, a največji del operativnih nalog na področju upravljanja populacij

velikih zveri opravlja Zavod za gozdove Slovenije (v nadaljevanju ZGS), ki je to vlogo začel prevzemati že kmalu po ustanovitvi leta 1993. Taka ureditev je smiselna zaradi več razlogov: i) ZGS ima znanje in izkušnje s področja upravljanja naravnih virov, vključno z upravljanjem prostoživečih parkljarjev, ki so plenska baza za velike zveri; ii) združuje široko razvejeno mrežo terenskih sodelavcev, ki so v nenehnem stiku z gozdom (osrednji življenjski prostor velikih zveri) in lokalnim prebivalstvom (tudi na območju velikih zveri); iii) upravlja lovišča s posebnim namenom, ki med drugim vključujejo najboljše habitate za velike zveri; iv) nenazadnje je za celostno upravljanje gozdnih ekosistemov ključno usklajeno gozdno gospodarsko načrtovanje in načrtovanje upravljanja populacij prostoživečih živali, zato je prav, da so našteje naloge združene v isti organizaciji. ZGS je skozi leta prevzemal vse več načrtovalskih, strateških in operativno-terenskih nalog s področja upravljanja velikih zveri, ki jih opisujemo v nadaljevanju.

Cenitev škode, ki jo na človekovem premoženju povzročijo zavarovane živalske vrste. Največ škode povzročita medved (200 do 700 primerov na leto) in volk (100 do 600 primerov na leto), medtem ko ris povzroči zanemarljivo malo škode. Za škodo, ki jo zavarovane živalske vrste povzročijo na človekovem premoženju, država oškodovancem (v primeru ustreznega varovanja premoženja) izplača odškodnino. Omenjeni ukrep pomaga vzdrževati strpnost ljudi do velikih zveri, kar je eden od ključnih pogojev za njihovo dolgoročno varstvo. V okviru ZGS delujejo usposobljeni pooblaščenca za cenitev škode, ki ob vsakokratni prijavi opravijo terenski ogled in ocenijo okoliščine škodnega dogodka. Pooblaščenca za cenitev škode oškodovancem tudi svetujejo o primernih načinih zaščite premoženja pred zavarovanimi vrstami in o načinih sofinanciranja zaščitnih sredstev. Pomembna vloga pooblaščenca je tudi blaženje konfliktov zaradi velikih zveri na samem mestu nastanka konfliktov in ozaveščanje občanov.

Kontrola zaščitnih ukrepov. Oškodovanci, ki so utrpeli škodo po velikih zvreh lahko prek Agencije RS za okolje zaprosijo za sofinanciranje zaščitnih sredstev (električnih ograj) v višini 80 % njihove vrednosti. Namen tega ukrepa je preprečevanje ponovne škode. Za uspešnost zaščite sta

ključnega pomena način namestitve in vzdrževanja zaščitnih sredstev, zato ZGS sistematično preverja učinkovitost sofinanciranih zaščitnih sredstev in uporabnike opozarja na pravilno rabo.

Intervencijska skupina deluje v okviru ZGS in ukrepa v primerih težav z velikimi zvermi. V večini primerov gre za neposredno ogrožanje prebivalstva oz. njihovega imetja s strani medveda, skupina pa ukrepa tudi v primerih trkov medvedov z vozili, ko je medved ranjen, in v drugih nevarnih situacijah. Skupina ima svojega koordinatorja in je področno organizirana, tako da ena področna skupina deluje na območju kočevske in dolenske regije (sedem članov), druga na območju notranjske in obalno-kraške regije (sedem članov), tretja pa severno od avtoceste Ljubljana–Divaja (dva člana). Člani skupine ljudem svetujejo o varnem vedenju na območju prisotnosti medveda in o primernih načinih zaščite premoženja, izvajajo pa tudi odstrel nevarnih in konfliktnih živali. Intervencijska skupina je dosegljiva 24 ur na dan vse dni v tednu in ukrepa na podlagi klicev na številke Policije (113) in Regijskih centrov za obveščanje (112), pogosto pa tudi na podlagi neposrednih klicev občanov, ki se počutijo ogrožene.

Izvajanje monitoringov. Že od 90. let prejšnjega stoletja ZGS zbira nekatere podatke o velikih zvreh (npr. evidenca odstrela in izgub, v okviru katere se izmeri in opiše vse mrtve živali, ter evidenca škodnih primerov), nekoliko pozneje se je na ZGS začelo zbirati tudi številne druge podatke, kot so beleženje znakov prisotnosti zveri v loviščih s posebnim namenom, odvzem zob mrtvih živali za ugotavljanje njihove starosti (z metodo brušenja zob) in sistematično štetje medvedov na stalnih števnih mestih zaradi ugotavljanja trenda njihove številčnosti. Predvsem v zadnjem desetletju so zelo napredovale tudi nekatere druge metode monitoringa, ki jih ZGS izvaja v sodelovanju z Biotehniško fakulteto (npr. genetski monitoring, izotopske analize). ZGS ob pomoči lovcev in projektnih partnerjev na letni ravni izvaja monitoring volka in risa, ki sta sicer del projektnih vsebin, a se izvajata že skoraj na sistemski ravni. Za monitoring risa je v rabi metoda prepoznavanja osebkov na podlagi fotografij avtomatskih kamer in genetske metode, za monitoring volka pa je poleg genetskih metod

v rabi še metoda zaznavanja legel z izzivanjem tuljenja, t. i. »howling«.

Priprava strokovnih mnenj na temo velikih zveri je prav tako v pristojnosti ZGS. V skladu z zakonodajo je ZGS zadolžen za pripravo strokovnih mnenj, na podlagi katerih se ministrstvo, pristojno za okolje, odloča o odvzemu velikih zveri iz narave. Priprava strokovnih mnenj za »redni« odstrel medveda in volka poteka vsako leto. Zaposleni na ZGS so tudi člani ožje strokovne in širše deležniške skupine za upravljanje velikih zveri, ki delujeta v okviru ministrstva. ZGS pripravlja tudi strokovna mnenja za t. i. izredni odstrel posameznih osebkov velikih zveri (npr. nevarne, poškodovane ali posebno problematične živali, križanci volka in psa itn.). Poleg naštetih ZGS pripravlja tudi druga strokovna mnenja, npr. za upravičenost do sofinanciranja prevoza otrok na območjih prisotnosti medveda, za izvedbo omilitvenih ukrepov pri postavljanju začnih tehničnih ovir ob državni meji, za izboljšanje povezljivosti habitata z izgradnjo premostitvenih objektov čez prometnice itn.

Sodelovanje pri **pripravi strateških dokumentov** za upravljanje populacij velikih zveri je prav tako ena od nalog ZGS. V času nastajanja tega prispevka je potekala prenova strategije in akcijskega načrta za upravljanje populacije rjavega medveda, v preteklosti pa je ZGS aktivno sodeloval tudi pri pripravi strateških dokumentov za upravljanje volka in risa.

V zadnjem desetletju imajo v Sloveniji pomembno vlogo pri upravljanju velikih zveri različni **projekti**, katerih osrednji namen je predvsem izboljšanje upravljanja populacij. To so predvsem projekti evropskega programa LIFE, kjer ZGS sodeluje (oziroma je sodeloval) kot koordinator projekta ali kot projektni partner skupaj z Biotehniško fakulteto, Veterinarsko fakulteto, Lovsko zvezo Slovenije in drugimi strokovnimi inštitucijami. Projekti, kot so SloWolf, LIFE DINALP BEAR, LIFE Lynx, so veliko prispevali (oz. še prispevajo) k uveljavljanju naprednejših metod monitoringa, uvajanju ukrepov za lažje sobivanje ljudi in velikih zveri ter upravljanju populacij velikih zveri na čezmejni ravni. Navedeni projekti pomembno prispevajo k izboljšanju stanja populacij vseh treh pri nas živečih velikih zveri.

3 DOGODKI, KI SO SOOBLIKOVALI RAZVOJ, SPREMLJANJE IN UPRAVLJANJE POPULACIJ VELIKIH ZVERI V ZADNJIH LETIH

Med najpomembnejše rezultate projektov zagotovo spada razvoj metod za genetsko prepoznavo posameznih osebkov in metod za oceno številčnosti, ki temeljijo na genetskih analizah. Z razvojem metod genetskega monitoringa smo prvič v zgodovini dobili zares natančen vpogled v populacijsko dinamiko in številčnost naših populacij velikih zveri. Pred tem smo imeli le bolj ali manj nezanesljive ocene, ki niso (v celoti) temeljile na znanstvenih pristopih. Prvo oceno številčnosti medveda na podlagi genetskih analiz smo tako dobili leta 2007, za volka leta 2010, metode genetskega monitoringa za risa pa se razvijajo v okviru trenutno potekajočega projekta LIFE Lynx.

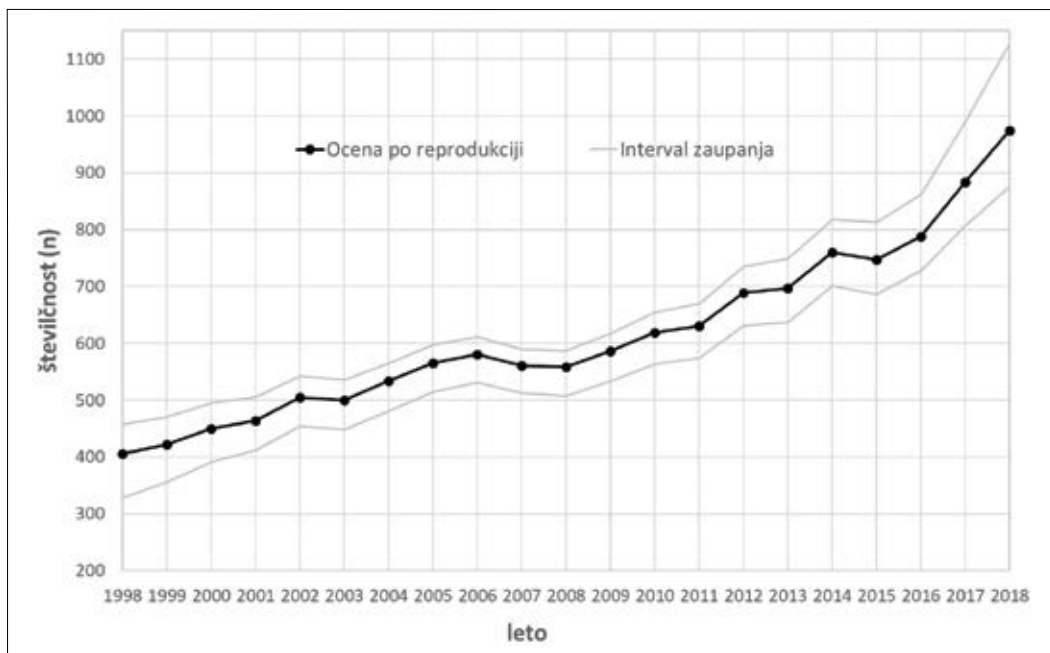
Medtem ko je za risa že dlje znano, da je pri nas njegova številčnost majhna in mu celo grozi ponovno izumrtje, pa sta genetska monitoringa medveda in volka pokazala hitro krepitev obeh populacij v zadnjem desetletju. Številčnost medveda se je v le osmih letih med obema doslej opravljenima genetskima monitoringoma povečala kar za 41 % (za leto 2007 je bila ocena številčnosti 424 osebkov, leta 2015 pa 599 osebkov; obe številki sta sezonsko najnižji vrednosti – pred reprodukcijo), populacijski modeli pa kažejo nadaljnjo rast populacije tudi po letu 2015 (slika 1). Številčnost volka na podlagi genetskih metod ocenjujemo praviloma vsako leto. Med letoma 2010 in 2018 se je številčnost vztrajno večala, povečevalo se je tudi število volčjih tropov. Za leto 2010 je korigirana ocena (zajetih le polovica volkov, ki si jih delimo s Hrvaško) za Slovenijo znašala 39 volkov, za leto 2017 (zadnja uradna ocena) pa 75, kar pomeni 92 % povečanje populacije v sedmih letih (slika 2).

Kljub velikemu povečanju številčnosti volka in medveda v zadnjem desetletju, v istem obdobju nismo zaznali povečanja števila škodnih dogodkov in drugih konfliktov, povezanih z obema vrstama. Razlog lahko poiščemo v zelo velikem vložku v preventivne zaščitne ukrepe, ki smo jih v praksi najprej uvajali prek različnih projektov, pozneje pa je sofinanciranje in subvencioniranje teh ukrepov postalo del trenutnega sistema. Stroka se je kljub

zelo uspešnemu blaženju konfliktov zavedala, da se populaciji medveda in volka ne bosta mogli večati v nedogled; to tudi ni upravljavski cilj. Ob večanju populacijskih gostot ima namreč vložek v zaščito čedalje manjši učinek. Zato so leta 2018 strokovnjaki različnih institucij soglasno in s ciljem zaustavitve večanja številčnosti medveda predlagali korenitejši poseg v populacijo z odstrelom (175 osebkov; prejšnja leta okrog 100). Načrtovana višina odstrela je sprožila nasprotovanje dela javnosti (predvsem urbanega prebivalstva), ena od nevladnih organizacij pa je na upravno sodišče vložila tožbo zoper Vlado RS, s katero je poskušala doseči razveljavitev *Odloka o ukrepu odvzema osebkov vrste rjavega medveda z očitkom protipravnosti omenjenega akta*. Sodišče je tožbi ugodilo in razveljavilo prilogo odloka (kar je pomenilo ustavitev odstrela medveda) z osrednjo utemeljitvijo, da država ni dovolj dobro argumentirala nujnosti poseganja v populacijo z odstrelom. To je še dodatno razdvojilo že prej razdeljeno javnost in zelo otežilo upravljanje populacij velikih zveri na strokovnih temeljih. Sodišče je sicer podobno, z odpravo priloge odloka

za odstrel volka v Sloveniji, razsodilo tudi v letih 2016 in 2018 in tako zaustavilo odstrel volka.

Upravno sodišče je torej s svojimi sodbami zavrnilo izvajanje ukrepov, ki jih je bolj ali manj soglasno podprla celotna slovenska stroka s področja upravljanja velikih zveri. Za lažje razumevanje odločitev sodišča je treba razumeti, k čemu nas zavezuje evropska zakonodaja in kdaj je le-ta nastala. Evropska Direktiva o habitatih, ki medveda, volka in risa uvršča med strogo zavarovane živalske vrste (Priloga IV), je nastala leta 1992 in se od takrat ni bistveno spreminjala. Leta 1992 so od takratnih članic EU le tri (Španija, Grčija in Italija) na svojih ozemljih imele volka in medveda, populacije obeh vrst pa so bile v zelo slabem stanju, izolirane in marsikje tik pred izumrtjem. Še v slabšem stanju je bil ris, ki je bil v takratnih članicah EU izumrla vrsta. Zato je povsem razumljivo, da so bile takrat vse tri vrste uvrščene na seznam strogo zavarovanih vrst, saj je bilo za obstanek populacij nujno ščititi vsak osebek. Status teh vrst se ni spremenil niti pozneje, ko so k EU pristopale države s precej vitalnejšimi populacijami velikih zveri (skandi-

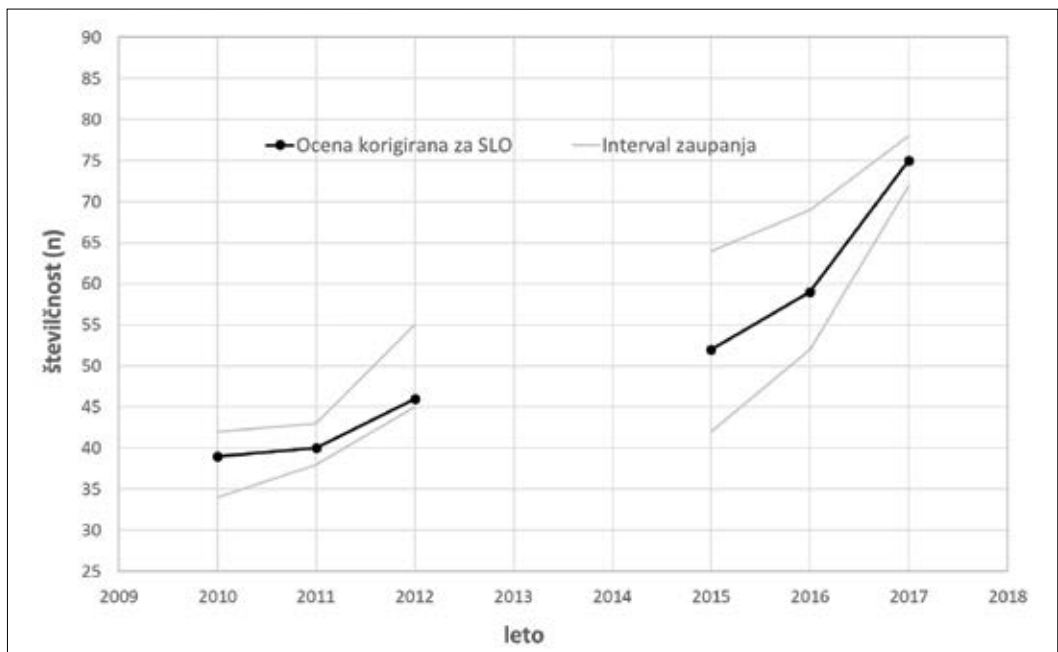

Slika 1: Model gibanja številčnosti rjavega medveda v Sloveniji v obdobju 1998–2018. Krožci ponazarjajo številčnost po poganjanju mladičev (največja letna številčnost). Model upošteva oceni, dobljeni z genetskim monitoringom v letih 2007 in 2015 (Vir: Jerina in sod., 2018).

navske, karpatske, pribaltske države ter Slovenija in Hrvaška).

V zadnjem desetletju je za večino evropskih populacij volka značilen trend izrazitega povečevanja številčnosti in prostorskega širjenja (Chapron in sod., 2014; Large Carnivore ..., 2019). V ugodnem stanju je tudi večina populacij rjavega medveda. Obe vrsti povzročata številne konflikte, ki predstavljajo vse večjo grožnjo dolgoročnemu varstvu njunih populacij. Trenutna uvrstitev medveda in volka v Prilogo IV Direktive o habitatih v praksi pomeni, da je odstrel obeh vrst mogoč le pod izjemno strogimi pogoji, ki jim je skoraj nemogoče v celoti zadostiti oz. jih zadostno pravno utemeljiti. Nahajamo se torej v nekem paradoksalnem stanju, ko populacije velikih zveri marsikje niso več ogrožene, zato bistvo upravljanja z namenom dolgoročnega varstva ni več striktno konservatorstvo, pač pa omogočanje sobivanja in blaženje konfliktov (tudi s pomočjo uravnavanja populacij z odstrelom), kar pa evropska zakonodaja ovira.

Sočasno z zaustavitvijo izvajanja odstrela medveda je v letu 2019 prišlo tudi do pogostejšega pojavljanja volkov na območjih, kjer so bili prej opaženi le občasno (območje Alp in predalpskega dela Slovenije). To je območje, kjer je pašne živali še veliko težje varovati (alpske planine) kot v Dinaridih, znanje o primernih načinih zaščite premoženja pred velikimi zvermi pa se je zaradi dolgotrajne odsotnosti volka in medveda na teh območjih izgubilo. Nenadnemu pojavu in drastičnemu povečanju številčnosti volkov je zato sledilo tudi povečanje škode na živini na omenjenem območju, kar je še dodatno razplamtelo obstoječi družbeni konflikt glede upravljanja velikih zveri. V razgretim ozračju so začele nastajati številne civilne iniciative, usmerjene proti zverem in sobivanju z njimi. Na drugi strani pa so se v odgovor oblikovale iniciative, usmerjene proti odstrelu medveda in volka. Z namenom reševanja težav na terenu in umiritve nastale situacije je Državni zbor RS junija 2019 sprejel *Zakon o interventnem odvzemu osebkov vrst rjavega medveda (Ursus*

Slika 2: Dinamika številčnosti populacije volkov v Sloveniji od leta 2010 (začetek izvajanja genetskega monitoringa) do leta 2017 (trenutno zadnja zanesljiva ocena). Manjkajo podatki za leti 2013 in 2014, ko se genetski monitoring volka ni izvajal. Točke so srednje ocene številčnosti, korigirane za potrebe upravljanja volka v Sloveniji (pri oceni je upoštevana le polovica volkov, ki živijo v čezmejnih tropih). Sive črte kažejo 95 % interval zaupanja (Vir: Bartol in sod., 2018).

arctos) in volka (*Canis lupus*) iz narave. Ta urgentni poseg je glede blaženja konfliktov na terenu sicer deloma popravil posledice predhodne ustavitve odstrela, a je na drugi strani še dodatno razdelil javnost (na eni strani urbano, na drugi podeželsko prebivalstvo). Celotno dogajanje je za sabo potegnilo pravo medijsko histerijo, pri tem pa so nastale razmere, v katerih je upravljanje populacij velikih zveri postalo zelo oteženo.

4 KAKO NAPREJ?

Ena izmed temeljnih in hkrati najtežjih nalog upravljanja velikih zveri je usklajevanje interesov različnih deležnikov. Nastali konflikt interesov ni škodljiv le za nasprotujoče si deležnike, temveč posledično tudi za velike zveri. Najpomembnejši sistemski korak k dolgoročnemu reševanju trenutne »upravljalvske zagate« je prav gotovo sprememba zastarele evropske zakonodaje – Direktive o habitatih. EU bi morala iz Priloge IV direktive, ki pomeni strogo varstvo medveda in volka, obe vrsti prestaviti na Prilogo V, kar bi pomenilo možnost trajnostne rabe (vključno z odstrelom), če država izkazuje ugodno varstveno stanje populacij. Za tak korak bosta potrebna dovolj močna volja in sodelovanje čim več evropskih držav, ki se soočajo z enako problematiko kot Slovenija (kar pomeni večino evropskih držav, v katerih sta prisotna volk in medved). Med slednje sodi tudi Finska, ki je Evropsko sodišče prosila za mnenje glede pravne vzdržnosti odstrela volkov. Evropsko sodišče je nedavno izdalo mnenje, v katerem je utrdilo stališče, da so pogoji za izvajanje odstrela (skladno z Direktivo o habitatih) zelo restriktivni, in tako postavilo zelo visok standard pri izkazovanju teh pogojev, kar še dodatno utruje potrebo po spremembi statusa volka in medveda v Direktivi o habitatih.

V Sloveniji bomo morali v strateških dokumentih doreči tudi čim jasnejše dolgoročne cilje razvoja populacij velikih zveri, ki bodo določeni s konsenzom čim širšega kroga deležnikov. Cilji se nanašajo predvsem na usklajevanje stanja populacij (predvsem njene številčnosti) in družbene nosilne zmogljivosti okolja za velike zveri ter na prostorsko členitev upravljaljskih ciljev in ukrepov (npr. razlikovanje ukrepov v dinarskem, alpskem in drugih delih Slovenije).

Najprej pa bomo morali predvsem vložiti veliko volje in truda v umiritev strasti in ponovno vzpostavitev dialoga ter zaupanja med kmetijci, naravovarstveniki, lovci, gozdarji, raziskovalci in drugimi deležniki upravljanja velikih zveri. Kljub zelo raznolikim stališčem je strpen dialog med naštetimi deležniki edina pot do kompromisa, ki bo zagotovil sobivanje človeka in velikih zveri v istem prostoru in tako njihov dolgoročen obstoj.

5 VIRI IN LITERATURA:

- Adamič M., Kobler A., Berce M. 1998. The return of the wolf (*Canis lupus*) into its historic range in Slovenia – is there any place left and how to reach it? Zbornik gozdarstva in lesarstva, 57: 235–254.
- Adamič M., Jerina K., Zafraň J., Marinčič A. 2004. Izhodišča za oblikovanje strategije ohranitvenega upravljanja s populacijo volka (*Canis lupus* L.) v Sloveniji. Ljubljana, Univerza v Ljubljani, Biotehniška fakulteta, Oddelek za gozdarstvo in obnovljive gozdne vire: 30 str.
- Akcijski načrt za trajnostno upravljanje populacije volka (*Canis lupus*) v Sloveniji za obdobje 2013–2017. https://www.gov.si/assets/ministrstva/MOP/Dokumenti/Narava/Velike-zveri/8a0763cafd/akcijski_nacrt_upravljanja_volk_2013_2017_revidirano.pdf (15. 10. 2019).
- Bartol M., Boljte B., Černe R., Jelenčič M., Jonozovič M., Konec M., Kos I., Kraševac R., Krofel M., Kuralt Ž., Potočnik H., Skrbineš T. 2018. Spremljanje varstvenega stanja volkov v Sloveniji v letih 2017/2020, Drugo delno poročilo. Naročnik: Ministrstvo za okolje in prostor. Ljubljana, oktober 2018: 41 str. http://www.natura2000.si/uploads/tx_library/Spremljanje_varstvenega_stanja_volkov_v_Sloveniji_v LETIH_2017-20_2_delno_final.pdf (15. 10. 2019).
- Berce T., Černe R. 2016. Varovanje drobnice pred velikimi zvermi. Ministrstvo za kmetijstvo, gozdarstvo in prehrano, Ljubljana, 2016: 32 str. <http://www.program-podezelja.si/images/Varovanje-zivali-pred-zvermi03082016.pdf> (15. 10. 2019).
- Chapron G., Kaczensky P., Linnell J., von Arx M., Huber Đ., Andrén H., López-Bao J. V., Adamec M., Álvares F., Anders O., Balciuskas L., Balys V., Bedř P., Bego F., Blanco J., Breitenmoser U., Brøseth H., Bufka L., Bunikyte R., Boitani L. 2014. Recovery of large carnivores in Europe's modern human-dominated landscapes. *Science*, 346: 1517–1519. https://www.researchgate.net/publication/269709443_Recovery_of_large_carnivores_in_Europe's_modern_human-dominated_landscapes (15. 10. 2019).

- Černe R., Krofel M., Jonozovič M., Sila A., Potočnik H., Marenče M., Molinari P., Kusar J., Berce T., Bartol M. 2019. Priročnik za obravnavo škod po zvereh: rjavi medved, volk, šakal, lisica, ris. Zavod za gozdove Slovenije – Projekt LIFE DINALP BEAR, Ljubljana, Slovenija: 88 str. https://dinalpbear.eu/wp-content/uploads/GIDC_SLO_15_web.pdf (15. 10. 2019).
- Direktiva Sveta 92/43/EGS z dne 21. maja 1992 o ohranjanju naravnih habitatov ter prostoživečih živalskih in rastlinskih vrst (Direktiva o habitatih). https://ec.europa.eu/environment/nature/legislation/habitatsdirective/index_en.htm (15. 10. 2019).
- Erhatic Širnik R. 2004. Lov in lovci skozi čas. Zlatorogova knjižnica, Lovska zveza Slovenije, Ljubljana 2004: 345 str.
- Jerina, K., Polaina, E., Huber, Đ., Reljić, S., Bartol, M., Skrbinišek, T. Jonozovič, M. 2018. Reconstruction of brown bear population dynamics in Slovenia and Croatia for the period 1998-2018, prepared within C5 action of LIFE DINALP BEAR Project (LIFE13 NAT/SI/0005): 46 str. https://dinalpbear.eu/wp-content/uploads/C5-Report_reconstruction-of-population-dynamics_Jerina-et-al-2018.pdf (15. 10. 2019).
- Jonozovič M. 2003. Volk (*Canis lupus* L.) - Strokovno izhodišče za vzpostavljane omrežja NATURA 2000, Naročnik: Agencija RS za okolje, Ljubljana, avgust 2003: 46 str. http://www.natura2000.gov.si/uploads/tx_library/volk.pdf (15. 10. 2019).
- Large Carnivore Initiative for Europe (IUCN): Brown bear - *Ursus arctos* <https://www.lcie.org/Large-carnivores/Brown-bear> (15. 10. 2019).
- Large Carnivore Initiative for Europe (IUCN): Wolf - *Canis lupus* <https://www.lcie.org/Large-carnivores/Wolf-> (15. 10. 2019).
- Odlok o ukrepu odvzema osebkov vrste rjavega medveda (*Ursus arctos*) iz narave za obdobje do 30. septembra 2019. <http://www.pisrs.si/Pis.web/pregledPredpisa?id=ODLO1950> (15. 10. 2019).
- Protokol za delovanje intervencijske skupine. 2017. pripravljeno v okviru akcije E.2 projekta LIFE DINALP BEAR. https://dinalpbear.eu/wp-content/uploads/E.2_Protokol-za-delovanje-intervencijske-skupine.pdf (15. 10. 2019).
- Skrbinšek T., Jelenčič M., Luštrik R., Konec M., Boljte B., Jerina K., Černe R., Jonozovič M., Bartol M., Huber Đ., Huber J., Reljić S., Kos I. 2017. Genetic estimates of census and effective population sizes of brown bears in northern Dinaric Mountains and south-eastern Alps (LIFE DINALP BEAR report): 65 str. https://dinalpbear.eu/wp-content/uploads/DAB2015.C5.PopulationSizeEstimateFinalReport_Skrbin%c5%a1ek-et-al.2017.pdf (15. 10. 2019).
- Sodba Upravnega sodišča I U 102/2018-17. <http://www.sodisce.si/usrs/odlocitve/2015081111424066/> (15. 10. 2019).
- Sodba Upravnega sodišča UP00023440. [http://www.sodnapraksa.si/?q=i%20u%201430/2015&database\[UPRS\]=UPRS&submit=i%C5%A1%C4%8Di&order=changeDate&direction=desc&rowsPerPage=20&page=0&id=2015081111429300](http://www.sodnapraksa.si/?q=i%20u%201430/2015&database[UPRS]=UPRS&submit=i%C5%A1%C4%8Di&order=changeDate&direction=desc&rowsPerPage=20&page=0&id=2015081111429300) (15. 10. 2019).
- Strategija ohranjanja in trajnostnega upravljanja navadnega risa (*Lynx lynx*) v Sloveniji 2016–2026. https://www.gov.si/assets/ministrstva/MOP/Dokumenti/Narava/Velike-zveri/7b5a801f41/strategija_ris_2016_2026.pdf (15. 10. 2019).
- Strokovno mnenje za odvzem velikih zveri iz narave v obdobju 1.10. 2018 – 30. 9. 2019. https://www.gov.si/assets/ministrstva/MOP/Dokumenti/Narava/Velike-zveri/3f7fea2c4a/strokovno_mnenje_odstrel_zveri_2018_2019.pdf (15. 10. 2019).
- Strokovno mnenje za odvzem velikih zveri iz narave v obdobju 1.10. 2019 – 30. 9. 2020. https://www.gov.si/assets/ministrstva/MOP/Dokumenti/Narava/Velike-zveri/strokovno_mnenje_odstrel_zveri_2019_2020.pdf (15. 10. 2019).
- Uredba o zavarovanih prosto živečih živalskih vrstah. 2004. Ur. l. RS št. 46/04. <http://www.pisrs.si/Pis.web/pregledPredpisa?id=URED2386> (15. 10. 2019).
- Wilson S. M. 2016. Priročnik za razumevanje in reševanje konfliktov med človekom in velikimi zvermi: Strategije in nasveti za uspešno komunikacijo in sodelovanje z lokalnimi skupnostmi. Zavod za gozdove Slovenije – projekt LIFE DINALP BEAR, Ljubljana, Slovenija. 60 str. Prevod. https://dinalpbear.eu/wp-content/uploads/SLO_Guidebook_Seth_Wilson_WEB.pdf (15. 10. 2019).
- Zakon o interventnem odvzemu osebkov vrst rjavega medveda (*Ursus arctos*) in volka (*Canis lupus*) iz narave. 2019. Ur. l. RS št. 43/19. <http://www.pisrs.si/Pis.web/pregledPredpisa?id=ZAKO8064> (15. 10. 2019).
- Zakon o ohranjanju narave (ZON). 1999. Ur. l. RS št. 96/04. <http://www.pisrs.si/Pis.web/pregledPredpisa?id=ZAKO1600> (15. 10. 2019)